

Centar za politike i upravljanje
Centre for Policy and Governance

Konkurentnost bh. ekonomije 2010 - 2014: Osvrt na regionalnu poziciju

Analizu izradio Centar za politike i upravljanje
juli 2014

Sažetak:

U posljednje četiri godine, od 2010. do 2014, Bosna i Hercegovina bilježi jačanje rejtinga na dva od tri najpopularnija globalna indeksa poslovne konkurentnosti. U posljednjoj publikaciji Indeksa globalne konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma za 2014. godinu BiH zauzima 87. mjesto, što je značajan napredak u odnosu na 2010. godinu, kada je zauzimala 109. poziciju od 189 analiziranih zemalja. Prema ovom indeksu koji analizira 12 stubova konkurentnosti date ekonomije BiH prvi put od kada se vodi evidencija konkurentnosti nije bila najlošije rangirana zemlja u regiji kada je 2013. (88) prestigla Srbiju koja bilježi negativan trend, tj. 95. poziciju prošle godine i 101. ove godine. Ispred BiH i dalje se nalaze Crna Gora i Hrvatska koje bilježe negativan trend u odnosu na 2010. godinu, odnosno pad

sa 62. na 67, tj. sa 72. na 75. mjesto. Osim BiH i Makedonija bilježi jačanje rejtinga u odnosu na 2010. godinu skokom sa 84. na 73. mjesto.

Premda BiH bilježi napredak i prema Indeksu ekonomskih sloboda sa 101. pozicijom u odnosu na 2010. godinu, kada je zauzimala 111. mjesto, ovaj napredak nije bio dovoljan da se preskoče zemlje u regiji koje zauzimaju bolje mjesto: Srbija (95), Hrvatska (87), Crna Gora (68) i Makedonija (43). Konačno, prema *Doing Business* rejtingu Svjetske banke BiH i Srbija bilježe pad pozicije na indeksu u odnosu na 2010. godinu, tj. sa 116. na 131, odnosno sa 88. na 93. poziciju. Prema istom indeksu Crna Gora, Hrvatska i Makedonija bilježe napredak, posebno Makedonija koja prema posljednjoj objavljenoj publikaciji zauzima visoko 25. mjesto.

Uvod

Cilj ove analize je da uporedi promjene koje su evidentirane u poziciji konkurentnosti Bosne i Hercegovine prema tri najpopularnija indeksa globalne konkurentnosti u periodu između 2010. i 2014. godine u odnosu na druge države regije. Države koje su se ozbiljno posvetile razvijanju konkurentnosti svojih firmi i prilika za investiranje, posebnu pažnju poklanjaju faktorima koji utiču na razvoj preduzetništva. Ovo podrazumijeva zakone, regulacije i institucionalna rješenja koja kreiraju ekonomsku svakodnevicu u datoj zemlji i na određenom tržištu. Globalna finansijska kriza podcrtala je značaj politika u reformiranju i uspostavi legislative i regulacija koje utiču na poslovanje firmi kao i na strateški pristup ključnim razvojnim sektorima na određenom tržištu. U vremenima visoke nezaposlenosti i recesije, efikasna regulacija, efektivne institucije i javna uprava kao i politike koje vode ka popravljaju poslovnog okruženja u cilju privlačenja investitora mogu doprinijeti ekonomskom oporavku. Jednostavniji procesi vezani za osnivanje firmi, kao i mogućnost da investitor izađe iz neprofitabilnog poslovnog poduhvata, te fleksibilnost u premještanju resursa u komercijalne svrhe, omogućavaju da se smanje aktivnosti u područjima za koja opada potražnja i počne sa novim, perspektivnijim poslovima. Stabilnost u ključnim makroekonomskim faktorima i legislativi relevantnoj za preduzetništvo ohrabruju dolazak investitora i kapitala.

S tim u vezi, korisnu referentnu tačku na kakvom se kolosijeku u smislu konkurentnosti ekonomije i privatnog sektora nalazi Bosna i Hercegovina svakako predstavljaju i indeksi sa osvrtom na preduzetničke aktivnosti. Tri najreferentnija globalna indeksa koja uključuju BiH su: *Global Competitiveness Report*, indeks Svjetskog ekonomskog foruma, *Indeks ekonomskih sloboda*, kao kopublikacija *The Wall Street Journala* i *Heritage* fondacije, te *Doing Business Report*, godišnja kopublikacija Svjetske Banke (*World Bank* – WB) i Međunarodne finansijske korporacije (*International Finance Corporation* – IFC). Ovaj izvještaj se osvrće na situaciju u BiH u sektoru konkurentnosti, biznisa i preduzetništva u posljednje četiri godine iz perspektive tri globalna indeksa, poredeći je sa stanjem u regiji.

BiH u poređenju sa zemljama regije prema *Global Competitiveness Indexu*

Indeks globalne konkurentnosti Svjetske trgovinske organizacije ili Globalnog indeksa konkurentnosti (*Global Competitiveness Report* – GCR) baziran je na 12 stubova konkurentnosti podijeljenih u tri grupe: *Osnovni preduslovi* u koje spadaju kvalitet javne uprave i institucija, kvalitet infrastrukture, puteva i telekomunikacija, makroekonomska stabilnost i okruženje i zdravlje te osnovno obrazovanje; *Pojačivači efikasnosti* u koje ubrajamo visoko obrazovanje i profesionalno usavršavanje, efikasnost tržišta roba, fleksibilnost tržišta rada, razvijenost finansijskog tržišta, tehnološku spremnost i veličinu tržišta; te *Faktori inovativnosti i sofisticiranosti* koji uključuju sofisticiranost poslovanja i inovativnost. Prema ovom izvještaju BiH bilježi pozitivan trend u implementiranju reformi i investicijama koje se tiču konkurentnosti domaće ekonomije. Za razliku od *Doing Businessa*, koji je uže fokusiran na pogodnosti okruženja i regulacije vezane za poslovanje malih i srednjih preduzeća, GCR uzima širi presjek ekonomije uključujući indikatore poput infrastrukture, makroekonomske stabilnosti, kvaliteta zdravstvene zaštite i obrazovanja te sofisticiranosti poslovanja. Indeks globalne konkurentnosti svrstava zemlje na tri generalna i dva tranziciona nivoa razvoja: zemlje čija se struktura izvoza u 70-postotnom udjelu sastoji od ruda, minerala i bazičnih proizvoda, odnosno ekonomija bazirana na faktorima; zemlje čija je ekonomija bazirana na efikasnosti (BiH); i razvijene zemlje čija je ekonomija bazirana na inovacijama ili brzom usvajanju inovativnih tehnologija. Prema GCR-u BiH je zemlja čija je ekonomija bazirana na efikasnosti i nalazi se, između ostalog, u grupi sa Makedonijom, Albanijom, Srbijom, Ekvadorom, El Salvadorom i Kinom. Na primjer, zemlje koje su u tranzicionoj fazi između BiH i zemalja čija je ekonomija bazirana na inovacijama su Hrvatska, Estonija, Mađarska, Poljska, Turska i Rusija. U red razvijenijih zemalja ubrajaju se, između ostalih, Slovenija, Češka, Irska, Grčka i Kipar.

Prema Indeksu konkurentnosti, BiH je napravila značajan pomak u nekoliko posljednjih godina kroz jačanje infrastrukture i javne

Tabela 1: ZEMLJE REGIJE PREMA INDEKSU GLOBALNE KONKURENTNOSTI U POSLJEDNJIH PET GODINA

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
BiH	109	102	100	88	87
Crna Gora	62	49	60	72	67
Hrvatska	72	77	76	81	75
Makedonija	84	79	79	80	73
Srbija	93	96	95	95	101

Izvor: Autor prema podacima Svjetskog ekonomskog foruma – SEF

Tabela 2: PRESJEK OCJENA KONKURENTNOSTI PREMA GLAVNIM INDIKATORIMA U BIH U POSLJEDNJIH PET GODINA

BiH indikatori	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Ukupno	109	102	100	88	87
Osnove	100	98	92	81	81
Javna uprava	128	126	109	85	71
Infrastruktura	128	98	99	94	83
Makroekonom. st.	69	81	78	97	104
Zdravlje i o.obraz	75	89	58	48	46
Efikasnost	100	100	102	97	89
Visoko obrazova.	86	88	86	72	63
Efikasnost tr. roba	125	127	115	109	104
Fleks. tr. rada	94	94	85	99	88
Finansijsko tržište	104	113	124	119	113
Tehnološka spr.	95	85	73	68	73
Veličina tržišta	90	93	97	93	98
S&I	127	120	108	99	89
Sufisticiranost biz.	117	115	108	109	110
Inovativnost	131	120	104	80	63

Izvor: Autor prema podacima SEF-a

uprave, dok se najproblematici faktori za razvoj konkurentnosti vežu za otežan pristup finansiranju, visoke porezne stope, nestabilne razvojne politike i političku nesigurnost.

BiH u poređenju sa zemljama regije prema Indeksu ekonomskih sloboda

Indeks ekonomskih sloboda (IEF) je publikacija *The Wall Street Journala* s osvrtom na 10 faktora ekonomske slobode koji uključuju: imovinska prava i slobodu od korupcije uzimajući u obzir vladavinu prava; fiskalne slobode i budžetsku potrošnju uzimajući u obzir uticaj/veličinu države, poslovnu, radničku i monetarnu slobodu pod faktorom regulatorne efikasnosti;

i trgovinsku, investicijsku i finansijsku slobodu uzimajući u obzir otvorenost tržišta.

Prema ovom indeksu sve zemlje u regiji bilježe blago pozitivan trend u posljednjih pet godina. Najproblematici faktori za BiH su slični kao i u drugim indeksima: loša zaštita imovine, visoka javna potrošnja i kompliciran proces osnivanja firmi. Bitno konkurentniju poziciju BiH bilježi u oblasti monetarne slobode gdje je rangirana iza Makedonije (8) na 29. mjestu, te investicijske slobode gdje BiH sa Srbijom dijeli najbolje mjesto u regiji (35).

Prema ovom indeksu sve zemlje u regiji bilježe blago pozitivan trend u posljednjih pet godina. Najproblematici faktori za BiH su slični kao i u drugim indeksima: loša zaštita imovine, visoka javna potrošnja i kompliciran proces osnivanja firmi.

Tabela 3: ZEMLJE REGIJE PREMA INDEKSU EKONOMSKIH SLOBODA U POSLJEDNJIH PET GODINA

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
BiH	111	104	104	103	101
Crna Gora	68	76	72	70	68
Hrvatska	92	82	83	78	87
Makedonija	56	55	43	43	43
Srbija	104	101	98	94	95

Izvor: Autor prema podacima *Heritage* fondacije i *The Wall Street Journala*

Tabela 4: PRESJEK RANGIRANJA STAVKI IZ INDEKSA EKONOMSKIH SLOBODA U BIH I ZEMLJAMA REGIJE 2014

Faktori	BiH	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Srbija
Imovinska prava	139	70	70	92	70
Sloboda od korupcije	83	73	66	68	79
Fiskalne slobode	66	22	140	26	63
Javna potrošnja	163	146	142	85	154
Poslovna sloboda	135	37	107	30	118
Radnička sloboda	90	68	170	33	64
Monetarna sloboda	29	58	45	8	158
Trgovinska sloboda	38	53	36	43	87
Investicijska sloboda	35	68	23	80	35
Finansijska sloboda	41	69	41	41	69
Ukupan ranking	101	68	87	43	95
Poeni	58,4	63,6	60,4	68,6	59,4

Izvor: Autor prema podacima *Heritage* fondacije i *The Wall Street Journala*

Tabela 5: RELATIVNI POLOŽAJ BIH U ODNOSU NA DRUGE ZEMLJE PREMA INDEKSU EKONOMSKIH SLOBODA

BiH	58,4
Svjetski prosjek	60,3
Regionalni prosjek	67,1
Slobodne ekonomije	84,1

Izvor: Autor teksta

BiH u poređenju sa zemljama regije u *Doing Business* izvještaju

Doing Business izvještaj je godišnja kopublikacija Svjetske banke i Međunarodne finansijske korporacije koja analizira mjere i regulacije koje se tiču malih i srednjih preduzeća u njihovom životnom ciklusu. Fokus ovog indeksa je procjena uticaja državnih politika na stanje u sektoru preduzetništva i nivo poslovne aktivnosti putem metodologije (*cost*

model) koja omogućava komparabilnost rezultata i njihovu standardizaciju na globalnom nivou. Indeks obuhvata presjek deset identificiranih indikatora kako bi se došlo do boljeg razumijevanja trenutnog stanja i jačanja regulatornog okvira za poslovanje malih i srednjih preduzeća. Ti indikatori su: regulacije vezane za osnivanje i započinjanje biznisa, lakoća izdavanja građevinskih dozvola, zapošljavanje radnika (2010 - 2011), uvođenje struje (2011 - 2014), dobijanje kredita, zaštita investitora, plaćanje poreza, prekogranična trgovina, zaštita ugovora i zatvaranje biznisa (2010), regulacija nesolventnosti (2011 - 2014).

Tabela 6: RANGIRANJE ZEMALJA U OKRUŽENJU PREMA INDEKSU LAKOĆE POSLOVANJA

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
BiH	116	110	125	126	131
Crna Gora	71	66	56	51	44
Hrvatska	103	84	80	84	89
Makedonija	32	38	22	23	25
Srbija	88	89	92	86	93

Izvor: Autor prema podacima Svjetske banke

Tabela 7: RANGIRANJE BIH PREMA INDIKATORIMA INDEKSA LAKOĆE POSLOVANJA 2010 – 2014. KOJIM JE OBUHVACENO 189 ZEMALJA

BiH	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Ukupni rang	116	110	125	126	131
Osnivanje	160	160	162	162	174
Građevinske doz.	136	139	163	163	175
Zapošljavanje rad.	111	-	-	-	-
Uvođenje struje	-	-	157	158	164
Registracija vlas.	139	103	100	93	96
Dobijanje kredita	61	65	67	70	73
Zaštita invest.	93	93	97	100	115
Plaćanje poreza	128	127	110	128	135
Prek. trgovina	63	71	108	103	107
Zaštita ugovora	124	124	125	120	115
Zatv. biznisa	63	73	-	-	-
Reg. nesolventnosti	-	-	80	83	77

Izvor: Autor prema podacima Svjetske banke

Ovaj indeks je i najspecijaliziraniji od tri obrađena indeksa u ovom pregledu, jer se fokusira striktno na mikroekonomske indikatore vezane za pogodnosti razvoja malih i srednjih preduzeća. Pozicija BiH prema Svjetskoj banci i Međunarodnoj finansijskoj korporaciji bilježi negativan trend. Prema posljednjem izvještaju BiH se nalazi na 131. mjestu od ukupno 189 zemalja. Posebno zabrinjavajući dio izvještaja odnosi se na osnivanja biznisa prema kojem je BiH rangirana kao 174. od ukupno 189 zemalja svijeta, kao i vađenje građevinskih dozvola (175), uvođenje struje (164), zaštitu investitora (115), plaćanje poreza (135), prekograničnu trgovinu (107) i zaštitu ugovora (115). U poređenju sa zemljama u regiji, posebno sa Crnom Gorom i Makedonijom, BiH je u velikom zaostatku u reformama iz ovih oblasti. Treba ipak napomenuti da ovaj posljednji izvještaj ima dodatnu težinu koja je, u metodološkom smislu, stavljena na poslovne regulacije pojedinih zemalja u posljednjoj publikaciji.

Ekonomski rast i veza sa indeksima

Presjek stanja u Bosni i Hercegovini prema tri globalna indeksa koja se dotiču lakoće poslovanja, konkurentnosti zemlje i ekonomske slobode za razvoj biznisa stavljaju BiH bliže dnu ljestvice, kako u regionu, tako i u Evropi, iako je zabilježen značajan pomak u posljednjoj godini prema Indeksu globalne konkurentnosti. S druge strane, znatno bolja pozicija Makedonije i Crne Gore u sva tri Indeksa se ne reflektira u istoj mjeri na realne ekonomske pokazatelje. Iako ove dvije zemlje trenutno bilježe nešto veću stopu rasta u odnosu na druge zemlje u regiji, predviđa se usporavanje trenda na približno istu stopu rasta kao u BiH.

Tabela 8: TREND REALNOG BDP-A U POSLJEDNJE ČETIRI GODINE – ZA ISTI PERIOD ANALIZIRANIH REJTINGA U TRI INDEKSA PREMA PODACIMA SVJETSKE BANKE

	00 – 09.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014e*	2015e	2016e
BiH	4,0	0,7	1,3	-1,1	1,8	2,0	3,5	3,5
Crna Gora	3,4	2,5	3,2	-2,5	3,5	3,2	3,5	3,3
Hrvatska	2,7	-2,3	-0,2	-1,9	-1,0	-0,5	1,2	1,8
Makedonija	2,3	2,9	2,8	-0,4	3,1	3,0	3,5	3,7
Srbija	3,6	1,0	1,6	-1,5	2,5	1,0	1,5	2,5

* Estimacija

Izvor: Svjetska banka

Zaključak

Analiza globalnih indeksa konkurentnosti u posljednjih pet godina sažima poziciju privatnog sektora i ekonomije BiH u poređenju sa zemljama u regiji. Na dva od tri najpopularnija indeksa globalne konkurentnosti BiH bilježi napredak rejtinga u odnosu na 2010. godinu. To se posebno odnosi na Indeks globalne konkurentnosti, gdje BiH prvi put nije najlošije rangirana zemlja u regiji napravivši skok sa 109. na 89. mjesto. Manji napredak u odnosu na 2010. godinu zabilježen je prema Indeksu ekonomskih sloboda, a pad je evidentiran prema *Doing Business reportu* Svjetske banke. Ovaj posljednji indeks stavlja veću težinu na analizu oblasti regulacije i birokratije vezane za osnivanje biznisa a korelacija rejtinga zemalja u regiji sa realnim ekonomskim pokazateljima za isti period je donekle upitna, budući da mnogo bolja pozicija Makedonije i Crne Gore u odnosu na druge zemlje u regiji, a posebno na BiH i Srbiju, nije izražena znatno jačim ekonomskim rastom u realnom sektoru.

Reference:

<http://www.doingbusiness.org/reports>

<http://www.weforum.org/>

<http://www.heritage.org/index/>